

PAPER DETAILS

TITLE: Ilyada, Odysseia ve Theogonia Isiginda Antik Yunan`da Tanrilarin Kadere Etkisi ve Özgür
Irade Kavrami

AUTHORS: Yesim DILEK

PAGES: 379-410

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2262903>

İlyada, Odysseia ve Theogonia Işığında Antik Yunan'da Tanrıların Kadere Etkisi ve Özgür İrade Kavramı

Yeşim DİLEK*

Öz

Homeros tarafından yazılmış olan İlyada ve Odysseia, Antik Yunan çağının tarihi gerçekliğiyle, mitolojik dünyasını bir harmoni halinde sunan çok önemli Antik eserlerdir. Bu eserleri değerli kılan en önemli etmenlerden biri, temasının antik çağın en önemli savaşlarından biri olan Truva savaşını anlatırken Antik Yunanlıların inanç sisteminin bir parçası olan kader algısına bakış açılarını da yansıtmalarıdır. Antik Yunan'da kader olgusu ve özgür irade kavramına ışık tutan bir başka önemli eser ise Hesiodos tarafından yazılmış olan Theogonia'dır. Hesiodos bu eserinde evrenin kuruluşunu ve yaratılışın kaostan düzene geçiş yolculuğunu tanrıların ortaya çıkış mitleriyle anlatmıştır. Theogonia'da insan yaşamına İlyada ve Odysseia'den çok daha az yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kader algısı Theogonia'da ölümlülerden çok ölümsüzler düzeyinde incelemek gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı Antik Yunan'ın en önemli eserleri arasında yer alan İlyada, Odysseia ve Theogonia'da kader kavramının, özgür iradenin ve tanrıların rolünün işleniş biçimlerini ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Bu konular ele alınırken insan ve tanrı eylemleri, aralarındaki ilişki ve mutlak sona etkileri çerçevesinde aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlyada, Kader, Odysseia, Özgür İrade, Theogonia.

Dr. Öğretim Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İngilizce Bölümü, Ankara, Türkiye.
Elmek: yesim.dilek@hbv.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0863-5468>

Geliş Tarihi / Received Date: 18.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.02.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1075924

The Effects Of Gods On Fate And The Concept Of Free Will In Ancient Greek In The Light Of Illhad, Oddyseey And Theogonia

Abstract

The Iliad and Odyssey, which were written by Homer, are very important ancient Works that presenting the historical reality of the Ancient Greek era and the mythological world in harmony. One of the most important factors that make these works valuable is that while their plot describing one of the most important wars of ancient times the Trojan War they also reflect the perspectives of the Ancient Greeks on the perception of fate. Another important work that sheds light on the concept of fate and free will in Ancient Greece is Hesiod's Theogonia. In this work, Hesiod explained the foundation of the universe and the journey of the creation from chaos to order with the myths of the emergence of the gods. It has been observed that human life was given much less place in Theogonia than in the Iliad and Odyssey. In this sense in Theogonia, it is better to examine the perception of fate at the level of immortals rather than mortals. The purpose of this study is to examine how the concept of fate, free will and the role of gods were handled in these three ancient works in detail. While these issues are being discussed, it is aimed to focus on the actions of man and gods and the relationship between them and the effects of their actions to the absolute end.

Keywords: Fate, Free Will, Illiad, Odyssey, Theogonia.

Extended Summary

Although nearly 3000 years have passed since the emergence of Illiad and Odyssey, there is no definite information about the identity of Homer, who is thought to be the author of them and discussions on this issue continue. The facts about his life and identity are uncertain, except for archaeological clues and some facts from epics, and there is no definitively proven source.

Greeks thought that Homer was a blind poet who entertained the nobles with his songs and poems, and they also believed that the character of Demodocus, mentioned in the Odyssey epic, reflected his self-portrait. A specialty on Homer has been developed for nearly two hundred years and studies in this field have brought serious claims against traditional views. Some experts argue that a single person cannot write two such different kinds of epics, and they attribute their claims to the fact that the works are different in terms of form and content. While some experts think that there is a female sensitivity in the Odyssey, others have the opposite view. Another point of view is related to the genres of the two epics. Those who assume that the Illiad is a tragedy claim that it is a comedy rather than a tragedy since the Odyssey has a happy ending. Apart from this, Aristotle defined the Illiad as ‘pathetic’ and the Odyssey as ‘ethical’. However, due to the lack of evidence, so many controversial claims remain vague without any basis.

While the epic of the Illiad tells the important events of the 10th year of the Trojan War, based on the Ancient Greek hero Achilles; the Odyssey epic also tells about the 10-year journey of Odysseus, one of the most important leaders of this war, to his home. These epics are thought to have been written in the middle of the 8th century BC, around 750 BC. The plots that make up the subjects of the epic correspond to about 1200 BC. In addition, since writing was not yet fully used in Ancient Greece in this period, it is known that these epics are expressions of verbal tradition.

Hesiod, who is thought to have lived about two hundred years after Homer and is considered one of the most important poets of the Ancient Greek

era, has produced works that examine the mythological world, gods and god lines of Ancient Greece in a general framework, and on the other hand, deal with daily human life.

Hesiod witnessed quite different socio-economic and political changes during his lifetime (8th-7th centuries BC) and produced two very important works. Theogony (Birth of the Gods) and Ergaikai Hemera (Works and Days). Due to the scope of this study, it has been deemed appropriate to deal with the work Theogonia, which describes the lineage of the gods and the formation of the universe, and the absolute and permanent order of Zeus as the chief god.

Herodotus defined Homer and Hesiod as “they are the ones who arranged the lineage of the gods for the Greeks, who stated the attributes, duties, and peculiarities of the gods, and described their appearances.”

Giriş

Ortaya çıkışlarının üzerinden yaklaşık 3000 yıl geçmesine rağmen, İlyada ve Odysseia'in¹ yazarı olarak düşünülen Homeros'un kimliği ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır ve bu konu üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Yaşamı ve kimliği ile ilgili gerçekler arkeolojik ipuçları ve destanlardan çıkarılan bazı olgular dışında belirsizdir ve kesin ve kanıtlanmış bir kaynak bulunmamaktadır.

Ian Jonhston'ın (2004) Vencouver Island Üniversitesi'nde Odysseia üzerine verdiği ders notlarında belirttiği üzere Yunanlılar Homeros'un soy-luları şarkıları ve şiirleriyle eğlendiren kör bir şair olduğunu düşünmüşler ve dahası Odysseia destanında adı geçen Demodokus karakterinin kendi portresini yansıttığına inanmışlardır. Yaklaşık iki yüz yıldır Homeros üzerine bir uzmanlık dalı geliştirilmiş ve bu alandaki çalışmalar geleneksel görüşlere karşı ciddi iddiaları beraberinde getirmiştir. Bazı uzmanlar tek bir kişinin bu kadar farklı iki türde destanı yazamayacağını savunmaktadır ve iddialarını eserlerin biçim ve içerik açısından farklı olmalarına bağlamışlardır. Kimi uzmanlar Odysseia'de bir kadın hassasiyeti olduğunu düşünürken diğerleri tam tersi görüştedir². Diğer bir bakış açısı ise Kullmann (1985) ve Redfield'in (1994) belirttiği gibi iki destanın türü ile ilgilidir; İlyada'yı trajedi olarak varsayan kesim Odysseia'in mutlu sonla bittiği için bir trajedi olmaktan çok bir komedi olduğunu iddia etmektedirler. Bunun yanı sıra Kullmann, (1985) Aristotle'ın İlyada'yı 'acıklı' Odysseia'i ise 'etik' olarak tanımladığını belirtmiştir. Ancak bunca tartışmalı iddia, kanıt yetersizliğinden dolayı hiçbir dayanağa bağlanmaksızın belirsizliğini sürdürmektedir³.

¹ Bu çalışmada Prof Dr. Abdullah Ersoy'un çeviri eserlerinden faydalanılmıştır. Tüm özel isimler çevirmenin kullanıldığı şekliyle alınmıştır.

² Detaylı bilgi için bkz Beard Mary (2016). Why Homer Was (Not) a Woman: The Reception of The Authoress of the Odyssey.

³ Bu tartışma "Homeros sorunu" olarak bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Said, Suzanne (2011). *Homer and the Odyssey*.

İlyada destanı, Truva savaşının 10. yılındaki önemli olayları Antik Yunan kahramanı Akhilleus'u temel alarak anlatırken Odysseia destanı, bu savaşın çok önemli liderlerinden biri olan Odysseus'un 10 yıl süren eve dönüş yolunu anlatmaktadır. Bu destanların M.Ö 8.yy'ın ortalarında yaklaşık M.Ö 750 civarında yazıldığı düşünülmektedir. Destanın konularını oluşturan olay örgüleri ise yaklaşık M.Ö 1200'lere tekabül etmektedir⁴. Ek olarak bu dönemde yazı, Antik Yunan'da henüz tam olarak kullanılmadığı için bu destanların sözlü geleneğin anlatımları oldukları bilinmektedir (Kullmann 1985, Johnston 2004).

Homer'ın yaklaşık iki yüz yıl sonra yaşadığı düşünülen ve Antik Yunan çağının en önemli ozanlarından biri olarak kabul edilen Hesiodos, eserlerinde genel çerçevede Antik Yunan'ın mitolojik dünyasını, tanrıları ve tanrı soylarını inceleyen ve bir diğer yandan da günlük insan yaşamını ele alan yapıtlar ortaya çıkarmıştır. (Eyüboğlu & Erhat 1977).

Hesiodos yaşadığı dönemde (M.Ö. yak. 8.-7. yy.) oldukça farklı sosyo-ekonomik ve siyasi değişikliklere tanık olmuştur ve iki çok önemli eseri ortaya çıkarmıştır. Theogonia (Tanrıların Doğuşu) ve Ergaikai Hemera (İşler ve Günler). Bu çalışmanın kapsamı gereği tanrıların soyu ile evrenin oluşumunu ve Zeus'un baş tanrı olarak mutlak ve kalıcı düzenini anlatan Theogonia adlı eseri ele alınması uygun görülmüştür.

Heredot, Homeros ve Hesiodos'u "Yunanlılar için tanrıların soy zincirini tertipleyen, tanrıların sıfatlarını, görevlerini, kendilerine özgü niteliklerini belirten, görünüşlerini anlatanlar onlardır diye tanımlamıştır." (s:145)

İlyada'da Tanrılar ve Kadere Etkileri

İlyada destanında kader kavramı, askerler tarafından algılanma boyutu ve tanrılar tarafından yönetilme şekli olmak üzere iki açıdan ele alınabilir. Destanda geçen olaylarda her eylemin önceden tasarlanmış olup olmadığı ve özgür iradeye belirli durumlar için yer verilip verilmediği ve tanrıların

⁴ Bunlar birçok makalede geçen genel kabul gören tarihlerdir. Dahası, Schieman (1870-1890) tarafından yapılan Hisarlık Tepe arkeolojik kazıları ve Odysseia'de geçen astrolojik bilgiler bu tarihlere doğru yapılmaktadır.

insanların kaderini değiştirmedeki rolleri dikkat çekmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla aslında doğrudan bahsedilmese de kader tanrıların da ötesinde bir güç tarafından belirlenmektedir. Öncelikle destana göre insanların başlarına gelecek olaylar kâhin olarak bilinen belirli ölümlüler tarafından öngörülebilmektedir. Ancak ölümlüler sabit belirlenmiş bir hayatlarının olduğuna tamamen güvenmezler çünkü asıl inançları her şeyin Zeus'un isteğine bağlı olarak gerçekleştiği doğrultusundadır. Ölümlü karakterlerin destanda farkına varamadıkları şey ise Zeus'un istekleri hem diğer tanrılar tarafından hem de olayların gidişatı yüzünden sürekli değişebilmektedir. Oysa kader değişmeyen, mutlak sabitlenmiş bir olgudur. Tanrılar bu destanda insanların yaşam sınırını belirleyerek kaderlerini ellerinde tutarlar ve ölümsüzler kader planını uyguladıkları için alın yazısı her yaşamın mutlak sonunu belirlerdi. Ancak kalan kısımlar tanrılar tarafından şekillendirilmelerine rağmen özgür iradeye bırakılmıştı. Bu bağlamda aslında kader, Zeus'un istekleriyle değişebilen olaylar örgüsü değil zaten sabitlenmiş bir olgudur ancak bu ölümlüler tarafından doğru bir şekilde algılanmaz.

Güzellik Yarışması, Tanrıçalar ve Truva'nın Kaderi:

Homeros, İlyada destanında ölümlülerin yaşamlarının gidişatındaki belirleyici faktörün tanrıların tutkularına ve hırslarına bağlı olarak geliştiği bir dünya yansıtmıştır. Bu duruma verilebilecek en doğru örnek ve aslında her şeyin başlangıcı olan şey tanrıçalar arasında gerçekleşen güzellik yarışmasıdır. Bu yarışma, olay örgüsünü ve hikâyenin gidişatını yönlendiren ve savaşın kaderini belirleyen bir olaydır. İronik bir şekilde bu durum destanın son bölümünde yer almaktadır ancak buna rağmen destanın konusunu oluşmasındaki ilk etmendir.

Kader algısını incelemek için, Truva savaşının çıkmasına sebep olan bu güzellik yarışmasından ve onun da ötesinde öncelikle Paris'in öyküsünden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Paris, öbür adıyla Aleksandros, Truva kralı Priamos'la karısı Hekabe'nin en küçük oğludur. Kraliçe onu doğurmadan

birkaç gün önce uykusunda bir düş görmüştür. Rüyada, karnından çıkan bir alev Truva surlarını sarmakta ve bütün şehri yangına vermektedir. Falcılar bu düşü kötüye yorumlayarak doğacak olan çocuğun şehri yıkıma götüreceğini söylemişlerdir. Bebek doğunca da Priamos onu İda dağına bırakmak üzere bir uşağına vermiştir. Uşak Paris'i dağa bırakmış, vahşi hayvanlar hakkında gelir diye düşünmüştür. Ama öyle olmamış, bir dişi ayı gelip bebeği emzirmiştir. Bir süre bu böyle gitmiş, sonra çocuğu Agelaos adındaki bir çoban bulmuş, evine götürmüş ve kendi çocuklarıyla bir arada büyüttmüştür. Paris çobanlar arasında güzelliği, yardımseverliğiyle dikkati çekermiş, sürülerine çok iyi baktığı için, ona koruyucu anlamına gelen Aleksandros adını takmışlardır (Bayladı, 2004: 22).

Paris'in yaşamının ilk günlerinin anlatıldığı bu hikâyede aslında Truva'nın kaderi çoktan belirlidir ve buna ne ölümlüler ne de ölümsüzler engel olabilmüşlerdir. Bu durumda tanrılarında ötesinde bir güç olduğu nettir çünkü destanda rüyayı da yaratan tanrılardır ve bir uyarı niteliğinde bu rüyayı göndermişler ancak amaçlarına ulaşamamışlardır. Ne kadar engel olunmaya çalışılsa da Paris yurduna geri döner ve savaşı tüm çabalara rağmen Yunanlılar kazanır.

Hikâyenin geri kalanındaki önemli bir nokta ise güzellik yarışmasıyla tanrıçaların Truva'nın kaderini nasıl belirlediğini anlatır. Bu hikâyeye göre, Peleus'la Thetis'in Olympos'ta kutlanan bir düğününe 'Fesatlık Tanrıçası Eris' davet edilmemiştir. Ancak düğüne davetsiz gelip masanın ortasına altın bir elma koymuştur elmanın üzerinde "en güzele" yazmaktadır. Bütün kadınlar elmayı sahiplenmek istemişlerdir. Bunun üzerine en güzel tanrıçayı tanrılar tanrısı Zeus'un seçmesine karar verilmiştir. Ancak Zeus elmayı karısı tanrıça Hera'ya verirse diğer tanrıçalar sinirlenecekler, başka tanrıçalara verirse bu sefer de karısı sinirlenecektir. Bu durumda Zeus bu işi başından savmak için Kaz Dağlarının yakışıklı çobanı Paris'i elmayı en güzele vermesi için görevlendirmiştir. Bu karmaşadan sonra ortada güzelliğine güvenen üç tanrıça kalmıştır. Zeus'un karısı Hera, akıl tanrıçası Athena ve güzellik ve aşk

tanrıçası Aphrodite. Bu üç tanrıça, yakışıklı çobanın karşısına çıkmışlar ve çobanı akıllarına gelen vaatlerle etkilemeye çalışmışlardır. Athena, ün ve şan vaat ederken Hera, zenginlik ve kuvvet vaadinde bulunmuştur. Aphrodite ise, onu seçmesi durumunda dünyanın en güzel kızının Paris'in olacağı sözünü vermiştir. Paris, sonuç olarak Aphrodite'ye doğru uzanmış ve üzerinde "en güzele" yazan altın elmayı Aphrodite'ye vermiştir (Bayladı 2004: 22-30).

Bu noktada Aphrodite sözünü tutarak dünyanın en güzel kadını olan Helen'in aklına girip Paris ile kaçmasını sağlamıştır. Savaşın başlama sebebi olarak bilinen bu olay aslında Paris'in Truva kentinin yıkılışının rüyada görüldüğü gibi zeminini hazırlayan durumdur. Aphrodite'in güzellik yarışmasındaki zaferinden dolayı yaşadıkları Hera'nın ve Athena'nın hayal kırıklığı destan boyunca davranışlarına yansımaktadır. Bundan dolayıdır ki her iki tanrıça da Paris'e olan nefretlerini Truva kentinin kaderini belirleyerek göstermişlerdir. Aslında durum Homeros tarafından oldukça güzel kurgulanmıştır. Tarihte gerçekten var olan bir savaşın gidişatını ve sonucunu tanrıçaların öfkesiyle belirlendiğini göstermeye çalışmıştır.

Kâhinler ve Alın yazısı:

Savaşın kaderi ile bahsedilmesi gereken diğer önemli bir nokta ise kâhinlerdir. Kâhinler olayları öngörebilen ve kaderin belirlendiğine ve değişmeyeceğine inanan kimselerdir. Ölümlüler kâhinlerin sözüne inanırlar ve onlar için bu öngörüler eninde sonunda gerçekleşirdi çünkü Zeus onlara kâhinler vasıtasıyla isteklerini göstermekteydi. Başka bir deyişle ölümlüler kâhinleri Zeus'un isteklerini gören ve onlara ileten değerli kişiler olarak varsaymaktaydılar. İşin aslı kâhinler sabitlenmiş kaderi öngörülerdi, ölümlüler ise bunu Zeus'un isteği olarak düşünürlerdi. Bu durum için en güzel örneklerden biri Thestor'un oğlu Kalkhas ve öngörüleridir.

Kalkhas ayağa kalktı-bütün kâhinlerin en kuvvetlisidir o: Şimdiki zamanı, geleceği ve geçmişi bilir; kâhinlik ona Foebos Apollon'dan vergidir; Ahaylıların gemilerine İlion'a kadar; yüksek kâhinliğiyle kılavuzluk eden O'dur. Şimdi

de söz isteyerek konuştu. (1/9)⁵

Akıllı Zeus'un gösterdiği büyük mucize bu. Uzun süre dillerden düşmeyecek. Gösterdi bize çok sonra olacakları. Yılan sekiz yavruyu ve anayı nasıl yuttuysa, biz de savaşağız dokuz yıl orada, onuncu yılda alacağız o muhteşem kenti. (2/28)

Bu güne kadar pek çok ulus "Zeus'un isteği" doğrultusunda savaşa katılmıştır. (2/26)

Bu alıntıdan anlaşıldığı gibi, Zeus'un isteği ile tanrıların gücünün de ötesinde olan kader aynı değildir çünkü Zeus'un isteği değişkendir. Savaşın 9.yılı geçmiştir ve Yunanlılar hâlâ Truva'yı ele geçirememişlerdir. Birçok kaynakta ve hatta destanın kendisinde bunun sebebinin Akhilleus'un savaş alanını terk etmesi olduğu görüşü yaygındır. Ancak eğer Zeus'un gerçek isteği gerçekleşseydi, bu duruma fırsat kalmaz ve Akhilleus savaşı terk etmezdi. Bu bağlamda, Zeus'un da üzerinde bir güç olduğu çok açıktır. Agamemnon ile Akhilleus'un arasında geçen tartışma bir nevi savaşın kaderini etkileyen bir dönüm noktasıdır. Akhilleus ölümsüz olan annesi Thetis'e yalvarır ve şanını kurtarmasını ister. Thetis, Zeus'un yanına giderek Akhaların oğluna ihtiyaç duymalarını ve şanını geri kazanmasını sağlamasını ister. Bunun üzerine Zeus tanrısal yeminini ederek tekrar bu isteğe bağlı olarak olay örgüsünü değiştirir. Savaşı sonunda yine Yunanlılar kazanır ancak bu zafer önceden belirtilen zamanda ve belirtilen şekilde değildir. Bu olayla birlikte kader döngüsü değişmiştir.

Agamemnon ise Kalkhas'ın sözlerine yürekten inanmaktadır. Kâhine olan tüm inancıyla birlikte Agamemnon kardeşi Menelos'un öleceğinden korkmaktadır.

Ben biliyorum bunu yüreğimle, kalbimle, gün gelecek yok olacak kutsal İlyon. (4/54)

Ama sen ölürsen Menelos, ömrünü tamamlarsan, bana getireceksin korkunç acılar. Hemen yurtlarına dönecek Akhalar; ben de döneceğim susuz Argos'a içimde utançlar. (4/54)

⁵ Çalışmada bu şekilde parantez içinde gösterilen rakamlar ilgili kitaplardan yapılan bölümlere ve sayfa numaralarına tekabül etmektedir.

Agamemnon'un bu sorgulamaları kaderin değişebilecek bir olgu olduğunu ima etmektedir. Dahası ölümü bireyin alın yazısının tamamlanması olarak görmekte ve önemli bir kişinin alın yazısının bir ulusun kaderini etkileyebileceğine inanmaktadır. Kalkhas'a sadakatini iddia etmesine rağmen, kaderin tamamlanmasında Zeus'a itibar etmektedir. Bu noktada okuyucular için zor olan nokta Agamemnon'un kadere Zeus'un isteği mi yoksa kâhinin sözleri mi olarak algıladığını tespit etmektir. Ancak anlaşıldığı üzere kader, Zeus'tan daha güçlü bir konumdadır çünkü Zeus bile bazı noktalarda kadere karşı gelememektedir.

Agememnon gibi diğer birçok asker de çoğu zaman Zeus'un taraf tutmasından rahatsız olsalar bile, savaşa kendilerini motive ederek kader inançlarını ifade etmişlerdir. Grek ihtiyarlarından istikrarlı ve bilgeliğiyle dikkat çeken Nestor, Zeus'un savaşın en çekişmeli anında Truvalıların tarafında olmasından korkmuştur ancak Zeus'un şartları düzenlemek için geçici olarak planlarını değiştirmesine olan güveni sayesinde endişesi yok olmuştur. Bu noktada geçici sözcüğü önemlidir çünkü Akhalar, durumları ve olayları yine kendi lehlerine dönecek şekilde yorumlamaktadırlar. Buna Zeus şimşegiyle müdahale ettiğinde Diomedes ve Nestor'un konuşmaları örnek olarak gösterilebilir.

Gel Tydeusoğlu, atlarını geri çevir buradan, bak Kronosoğlu Zeus senden yana değil bugün Hektor'a ihsan etti zaferi. Bakarsın gönlü olur bize ihsan eder bir gün. Zeus'un niyetini bilemez kimse, çok güçlüdür o senden de benden de. (8/108)

Diğer bir açıdan yani Truvalılar tarafından bakıldığında ise durum biraz daha farklıdır. Truvalılar, Zeus kendi taraflarında yer aldığı anda cesaretlenmişler ve sürekli şu sözleri yinelemişlerdir.

Bundan sonra tekrar devam ederiz savaşa, tanrılar bir karara varana kadar, zaferi ihsan edene kadar bir tarafa. (7/103)

Bunca kehanete ve alın yazısına olan inanca rağmen, Truvalılar savaşın son anına kadar hiç pes etmemişlerdir ve içlerindeki umut hiç sönmemiştir. Bu noktada umutlarına tutunmuş oldukları ve kadere ve kehanetlere tamamen

teslim olmadıkları görülmektedir. Alın yazılarının değişken ya da sabitlenmiş olduğunu düşünseler de asıl mesele insanların onurları için yaşaması ve sonraki nesillerde kahramanlık ve mertlik adına bir ün kurmaktır. Sarpedon tüm askerler tarafından bir gerçeği dile getirir.

Ölüm alın yazısı bizi bekliyor, başımızın üzerinde. Yaşayan hiç kimse kaçamaz ondan, kurtaramaz kendini. Haydi, gidelim ileriye, görelim bakalım biz mi kazanırız zaferi onlara mı bırakırız. (12/163)

Savaşta yer alan askerler kaderi Zeus'un isteği olduğuna inanırlar ve kâhinlere olan inançları durumlara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ancak, Zeus, bir gün bir tarafa, diğer gün bir tarafa yardım ettiğinden okuyucu bu isteği sürekli değişken olarak yorumlayabilir ancak onun nihai isteği sabittir. Bu istek sözlerle sabitlenip bir ant niteliği kazanmıştır. Onun esas isteği Akhilleus'un Hektor üzerindeki zaferi, Truva'nın çöküşü ve Athena ve Hera'nın arzularının yerine gelmesidir. Yine de, askerler Zeus'un kesin isteğinden tam olarak emin olamamakta ve yalnızca tahminlerle ve kâhin sözlerine göre hareketlerini yönlendirmektedir. Bundan dolayı, kehanet çoktan Truva'nın sonunun yıkım olduğunu belirtmesine rağmen, Truvalılar kendilerini geçici olarak da olsa kazanacaklarına inandırmışlardır. Sonlarını önceden bildikleri hâlde destandaki çoğu karakter bela ve yıkım zamanlarında bile umutlarını yitirmemişler, yaşarken ki onurlarını korumaya çalışmışlardır.

Zeus ve Altın Terazi:

Bu destanda Zeus haricindeki diğer tanrılar kendi kaderlerini değiştiremez ve yönlendiremezlerdi ve bununla ilgilenmezlerdi. Ancak insanların alinyazılarına ve gelişen olaylara müdahale etme yetileri vardı. Thetis'in oğlu Akhilleus'un Agememnon'dan intikam alması için Zeus'tan yardım isteyip onu ikna ettiğinde Zeus'un sözleri bunu kanıtlar niteliktedir.

Ne yapmak gerekirse bulacağım yolunu. Eğer inanmak istersen eğeyim başımı. Bir tanrıya vereceğim en ciddi söz budur; ne geri alınır ne de hilesi vardır. Ben bir kez başımı eğdiğimde bu yapılmış sayılır. (1/20)

Zeus, kaderin belirlenmesinin tamamen kendi elinde olduğuna inanmaktadır. Ona göre, durum ne olursa olsun isteği kaderi yönlendirmeye yetmektedir. Bu konuşmada Zeus alın yazısını tamamen kontrolü altında tutuyor gibi görünmektedir ancak Zeus, Truva'nın düşüşünün kaçınılmaz ve kesin olduğu çoktan belirlemiştir. Zeus, savaşın her bölümünün neticesini çok ayrıntılı bir şekilde düşünür, fakat Truva'nın felaketi en sonda ortaya çıkar. Bunun yanı sıra Zeus'un altın terazisi kader anlayışı açısından çok önemli bir detaydır ve asıl kaderi belirleyenin Zeus'un ötesinde bu terazide aramak doğru bir yaklaşımdır çünkü Zeus bu teraziye göre kaderi belirlemektedir. Bu bağlamda kaderi yönlendiren Zeus değil ona ait olan bir objedir ve bu da Zeus'un da ötesinde bir güç olma ihtimalini doğurmaktadır.

Sabah güneşi yükselirken tepede, bir altın terazi kurdu tanrıların babası, kefelere koydu kara kaderlerini, birine Truvalılarını, diğerine Akhalalarını. Ortasında tuttu kaldırdı teraziye, ağır bastı Akhaların ölüm günü, Truvalıların ölüm kefesi çıktı yukarıya. Zeus yıldırımlar yağdırdı İda Dağı'ndan, gönderdi yıldırımın şavkını Akhaların üstüne, soldu yüzleri duydukları korkudan. (2/12)

Zeus tüm önemli kararları alırken altın terazisine başvurmaktadır. Eğer kaderi belirleyen tek ilahi varlık olsaydı, böyle bir teraziye danışma ihtiyacı duymazdı. Bu önemli kararlar bir bireyin ve de buna bağlı tüm ulusların kaderini etkileyen ve tamamen değiştiren niteliktedir. Bu bağlamda kader, Zeus'tan daha üstün güç ya da güçler tarafından belirlenmektedir. Terazide ipucu verildikten ve yön gösterdikten sonra Zeus bunu uygular ve hiçbir varlık bunu değiştiremez ve araya giremez. Anlaşıldığı üzere bu tip kararların alınmasında Zeus'a yön gösteren ve kararları almasını sağlayan bu altın teraziydi.

Kader Olgusunda Diğer Tanrıların ve İnsanların Konumu:

Zeus'un alt kademesindeki tanrılar da kaderi belirleme konusunda söz sahibi olmaya çalışmışlardır. Destanın bir bölümünde savaş alanında Odyseus neredeyse Sarpedon'u öldürmek üzereyken Apollon, Sarpedon'un alın

yazısından haberdar olarak araya girer ve önceden belirli kaderin yönlendirici ilkeleri doğrultusunda özgür iradeyi devreye sokar.

*Odyseus'un aklında iki şey vardı: Zeus'un oğlu Sarpedon'a mı saldırı-
sındı, yoksa Lykia'lı adamlarımı katletsindi. Ama nasip olmamıştı Odyseus'un
öldürmesi Zeus'un oğlunu, Apollon Lykialı kalabalığa yönlendirmişti düşün-
cesini. (5/77)*

Eğer Apollon araya girmeseydi, savaşın tüm gidişatı değişebilirdi bu ne-
denle Apollon da bir tanrı olarak Sarpedon'u öldürmek üzereyken Odyseus'u
durdurarak kader tarafından yönlendirilmiştir. Bu bağlamda, tanrıların eyle-
mi bile önceden bahsedilmiş ve karar verilmiş kaderin olması için şekillenir.
Sarpedon'un ölmek üzere olduğu anda Zeus oğlunun alinyazısını değiştirme-
ye niyetlenir. Ancak araya girmeye tereddüt eder.

*Yazık insanlar arasında en sevdiğim Sarpedon'a, Patroklos'un elinde
ölmek olacak kaderi. İçimde bir öyle düşünürüm, bir böyle, onu alıp götür-
sem mi savaştan güvenle, yoksa bıraksam ölsün mü Menoistisoğlu'nun elinde?
(16/225)*

Zeus buna karşı koyacak gücü olmasına rağmen, önceden belirlenmiş
kadere uyar ve ona göre karar verir. Hera da bu noktada Zeus'u, oğlunu kur-
tardığı takdirde ne olabileceğini söyleyerek onu uyarır.

*Nasıl kaçırarak istersin ölümün pençesinden, kaderden payını çoktan
almış bir ölümlüyü? İsteddiğini yap, ama bekleme bizden, biz tanrıların bunu
kabul etmesini. Sana bir şey daha diyeceğim, iyi dinle beni, diri gönderirsen
Sarpedon'u evine, bir başka tanrı kaçırarak ister belki de, sevdiği kendi oğlunu
savaştan. Truva kentinin etrafında, savaşan birçok tanrı oğulları var, korkunç
bir kinle doldurursun onların yüreğini...(16/225)*

Kader kanunları, ölümsüzler âlemindeki düzeni kurarak tüm tanrılar
için standart bir adalet sağlar. Eğer tüm ölümsüzlerin lideri Zeus uyması ge-
reken herhangi bir kanuna uymaz ise, kargaşa doğar. Zeus'un en öncelikli gö-
revi evrende düzeni sağlamaktır ve bu nedenle kaos yaratmamak onun için en
önemli misyondur. Tanrılara kaderi değiştirme yetisi verilmesi daha önceden
belirlenmiş olan alinyazısının sonuçlarını baltalamaktadır. Destanda tanrılar

kaderi değiştiriyor gibi görünse de aslında bu zaten kaderde değiştirilmesi gerektiği için meydana gelmektedir. Tanrılar sabitlenmiş kadere göre hareket etmektedirler ancak bu durumu sanki kendileri belirliyor gibi davranmaktadırlar. Sarpedon, Zeus'un yeryüzündeki en sevdiği kişidir ancak Zeus onun hayatının bile dünyanın dengesini bozmaya değmeyeceğini fark etmiştir. Zeus da bir bakıma tanrılar arasındaki düzeni sağlamak gibi görevleri nedeniyle kadere bağımlıdır. Sonuç olarak, tanrılar kaderi belirlemezler ancak eylemlere imkân verir ve onları uygularlar ayrıca kaderin uygulanmasından sorumludurlar.

Her insanın hayatı tanrılar tarafından şekillenir çünkü tanrısal varlıklar insanlara yeteneklerini düzgün olarak verirler. Bu yüzden eğer birisi iyi bir savaşçıysa, tanrılar onu bu hedefe yönlendirirler. Destanın bir bölümünde Truva prensi Hektor savaş alanında olduğu kadar bilgelikte de üstün olma arzusundadır, ancak Polydamas onun bu isteğini yadırgamıştır. Ölümsüzler her kişinin fiziksel yetilerini ve potansiyelini kaderlerini uygulayabilsinler diye belirler.

Hektor; hiç dinlemiyorsun öğütlerimi, tanrı sana savaşta üstünlük verdi, ama mecliste kendini üstün görmek de nesi. Sen sahip olamazsın her şeye aynı anda, tanrı üstünlüğü verir adamın birine, oyunda, çalgı çalmada, türkü söylemede diğerlerine, kimine de üstün kılar akıl sağlar, bu akıldan çok kişi yararlanır, bu akılla birçok adamı kurtarır. (13/187)

İnsanlara yetenekleri ve özellikleri bahşedilirken, bazı karakterler kader fikrini kabul edilemez eylemlerini aklamak için günah keçisi olarak kullanmışlardır. Örneğin, Yunanlılar çok büyük kayıplar yaşadktan sonra Agememnon Akhilleus'tan özür dileyerek onu suçlamakla çok büyük bir yanlış yaptığı açığa çıkar. Agememnon'da kendini savunmak için kadere sığınır.

Akhalar bana sık sık bunu söylediler; çıkıştılar bana, ama bu benim suçum değil, Zeus, Kader ve karanlıkta yürüyen Erinys, serseme çevirdiler beni o toplantıda... Ben ne yapabilirdim ki bu durumda? Tanrıların elindedir her şey. (19/266)

Agememnon'un kontrol eksikliğinde tanrıların bireyleri ne kadar etkilediğine dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Kader kontrolünün kısıtlamalarında aslında birçok kişisel seçim fırsatları yer almaktadır. Özgür irade çok sınırlı olmasına rağmen, tamamen yok olmuş sayılmaz.

Tanrılar, belirlenmiş kadere karşı bir eylemde bulunmamaları şartıyla insanlara özgür iradelerini kullanmalarına izin vermişlerdir. Dahası, tanrılar bazı karakterlere alternatifli, çift yönlü özgür irade fırsatı sunmuşlardır. Akhilleus'un kaderi iki ayrı yoldan biridir ve diğer ölümlülere hiç benzemez. Erken ölümüne sebep olmasına rağmen Akhilleus sonu onurlu biten yolu seçer ve en yakın arkadaşı Patroklos'un ölümünden sonra çok uzun süre uzak kaldığı sonunda öleceğini bildiği savaş alanına geri döner. Kendisine iki seçenek sunulmuştur ve bu iki seçeneğin sonuçlarını da bilmektedir. Ya eve gidip uzun huzurlu ama onursuz bir yaşam sürecektir ya da savaş alanında ölecektir. Eve dönmeyi bir süreliğine düşünse de sonunda onur ve gurur galip gelir ve ölümüyle korkusuzca yüzleşir. Yapmış olduğu seçim kehanete yani Truva'nın çöküşüne yardım eder. Bu noktada, eve dönüş aslında bir seçenek değildir ve onun onurlu bir ölüm isteği zaten önceden belirlenmiştir. Destanda, her ne zaman insan seçimleri sabit kaderi etkileyecek olsa, tanrılar müdahale ederler ve bunu engellerler. Bu durum Zeus'un sözlerinde çok nettir.

*Truvahılarla tek başına savaşa bile, dayanamaz onlar Peleusoğlu'na,
onu görünce hep korkup kaçarlardı anında, ama şimdi yoldaşının ölümüne öfkelen-
lendi, korkarım kadere karşı çıkıp yıkacak kenti. (20/273)*

Akhilleus'un savaşa girmesi onun alın yazısıdır ancak Truva'nın sonunun gelmesi onun kaderine bağlanamaz. Eğer tanrılar hangi insan kararlarının devam edeceğini seçselerdi, özgür irade bir sanrı olarak görünürdü. Ancak tanrılar sadece kaderi değiştirebilecek eylemleri kısıtlamada aktiftirler. Bu yolla özgür irade mümkündür. Tanrıların eylemleri yoluyla, Homeros tanrısal varlıkların bazı sınırlamalar çerçevesinde seçenekleri olduğunu göstermiştir. Akhilleus'a Hektor'u bulup, onu yok etmeye ve Truva duvarlarını ortadan kaldırmaya izin vermek yerine, Zeus ve diğer birçok tanrılar gökyüzünden

inip savaşa bizzat katılıp kaos yaratmışlardır. Zeus Truvalı Aeneas'ı Akhilleus ile yüzleşmesi için ona güç ve ilhamla doldurmuştur. Hera, Aeneas'ı işaret ederek şu sözleri söylemiştir.

Poseidon, Athena, bir düşünün bakalım, nasıl olacak bu işin sonu. Aeneas yürüyor tam silahlarıyla, Akhilleus'la karşı savaşılmaya, Phoibos Apollon kışkırtıyor onu geri. Ya da birimiz gitsin Akhilleus'un yanına yardıma, güç verelim ona, cesareti ermesin sona bilsin ki en güçlü tanrılar onun yanında, daha önce Truvalıları koruyan diğer tanrılar da, çalıştıklarını bilsinler boşu boşuna. Akhilleus'u korumak için bu beladan, indik hepimiz aşağıya Olympos'tan, ama yakında kader örecektir ağlarını, ana karnından doğduğunda ona hazırladığı.
(20/276)

Bu konuşmanın son cümleleri kader algısını çözmek için oldukça önemlidir. Buradan anlaşılacağı gibi insanların alinyazısı onlar doğmadan önce belirlenmekte ve tanrılar sadece aksi yönde gidecek olan eylemlere yön verip bunu önceden başka bir güç ya da güçler tarafından belirlenmiş kader yönünde düzeltmektedirler.

Akhilleus ile Aeneas'ın karşı karşıya geldikleri bu mücadelede Akhilleus'un kiminle savaştığı ölmediği sürece önemli değildir. Akhilleus alinyazısına göre henüz ölmemelidir. Bu yüzden Zeus erkek kardeşine ve kızına onu hangi yol kurtaracaksa yapmalarını emreder. Bu noktada Aeneas'ın hayatına hiç önem vermedikleri ve onun kaderinden hiç haberdar olmadıkları kendiliğinden ortaya çıkar. Ancak Poseidon sonradan farkına varır ve onu kurtarmaya çalışır. Poseidon'un şu sözleri önemlidir: "Haydi, kurtaralım onu ölümün pençesinden, yoksa Kronosoğlu bile öfkelenecek sonra, Akhilleus yere sererse onu, kaderinde yaşamak var". (20/279) Tanrılar alinyazısını ana hatlarıyla belirtirler de, kader bir kişinin kesin sonunu hazırlayandır.

Tüm bu alıntılar ve olay örgüsü bağlamında İlyada destanında insanlar tanrılara sıkı sıkıya bağlı ve kaderlerinin onlar tarafından özellikle Zeus'un isteği doğrultusunda geliştiğini düşünmektedirler. Ancak görünen o ki Zeus'tan üstün bir güç vardır ve bu insanoğlu tarafından fark edilemez ve her şeyden Zeus'u sorumlu tutarlar. Bu noktada yalnızca insanlar değil tanrılar da aynı

doğrultuda davranmaktadırlar ve Zeus'u her şeyden üstün tutarlar. İlyada'da tanrılar tamamen özgür iradeleri olan varlıklar gibi görünse de, aslında onlar kaderin askerleri gibidir ve kadere hizmet ederler. Bu destanda insanlar tanrılar tarafından nasıl kontrol edildiklerini anlamaya çalışmaktadırlar.

Odysseia'de Özgür İrade

Odysseia destanı, tanrıça Kalypso tarafından alıkonulan Odysseus'un öyküsüyle karısının kendisin ile evlenmek isteyen taliplerle başa çıkmaya çalıştığı iki olay örgüsünün birleşmesini anlatan bir destandır. Destan boyunca insanlar yaptıkları tercihlerden ve verdikleri kararların sonuçlarından sorumludur, fakat aynı zamanda tanrıların yaptıkları müdahalelerden de kuşku duymaktadırlar.

Odysseia, insanlar âlemi ve tanrılar âlemi birbirinden ayrı konumlarda yer alan ancak birbirleri ile oldukça yakından ilişkili olan bir dünyayı yansıtır. Bu destanda ilahi varlıklar, insanların yaşamlarına belirli bir noktaya kadar karmaşa ve zorluk sokabildikleri ve bireylerin kendi belirleyebildikleri seçimlerinin ve yaşamlarının var olduğu görülmektedir. İlyada'dan farklı olarak bu destanda özgür irade konusu oldukça fazla işlenmiştir. Öncelikle, başkahraman Odysseus'a seçimler sunulmuş ve karar verme aşamasında özgür bırakılmıştır. Bu bağlamda Homeros'un diğer destanından biraz daha farklı olarak özgür irade kavramı destana dâhil olup bireyler kendi sonlarından sorumlu tutulmuşlardır.

İnsanlar ve Özgür iradeleri:

Destanın en başlarında, tanrılar Olympos dağında ölümlerle ilgili konuşurken ve insanların eylemlerini eleştirirlerken resmedilirler. Zeus insanların kendi kaderlerini oluşturup daha sonra tanrıları suçlamalarından dolayı şikâyet eder. "İnsanlar niye bizden bilir tüm belaları? Sanırlar ki biziz tüm belaların kaynağı, acı verir kaderlerinden başka kendi hataları." (1/16)

Bu durumda Zeus insanların kendi istekleriyle kaderlerine yön vere-

bildiğini açıkça belirtmektedir. Tanrılar belirli kişilerin kaderlerine yalnızca yön vermişler tamamen özgür iradelerinin varlığından dolayı kaderi tamamen kontrol altına almamışlardır.

Zeus'un bu açıklamaları, insanların kendi eylemlerinden sorumlu olduğunu ve seçme yetilerinin olduğunu gösterir. Ancak bu noktada bir ironi yer almaktadır çünkü destandaki karakterler sorumluluk almaktan kaçınır ve her şeyi Zeus'un isteği olarak görürken tanrılar da aksine bireylerin kendi hayatlarına yön vermeleri gerektiğini söylerler. Zeus aynı konuşmada bireylerin kendi seçimleri olduğuna dair başka bir örnek daha verir. Burada Agisthos'un tavsiyesini almasını ve sonunda kendi özgür iradesiyle hareket etmesini sorgular.

Agisthos'da kaderine karşı gelmedi mi... ama bunları yaparken çok iyi biliyordu her şeyi, bir gün başına gelecek ölüm felaketini, önceden haber vermiştik ona gönderip Hermes'i... Agisthos ettiğini buldu en sonunda. (1/16)

Zeus'un haberciyi göndererek ve Agisthos'un tavsiyesini dinleyip dinlemeyeceğini sorgulayarak Agisthos'un bu tavsiyeyi değerlendirme seçeneği olduğunu göstermiştir. Aksi takdirde, Zeus böyle bir seçenek sunmaz ve istediğini kabul ettirirdi.

Tanrıların Müdahaleleri ve Sundukları Seçimler:

Odysseia destanı kader algısı bağlamında incelendiği zaman büyük bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Bir taraftan özgür irade diğer taraftan tanrılar tarafından sabitlenmiş kader kesin olarak kendini gösterememektedir. Özellikle iki tanrının Odysseus üzerindeki baskısı çok büyüktür. Athena ve Poseidon farklı iki kutup olarak Odysseus'un hayatında en baskın güçlerdir ve birbirleriyle savaş halindedirler. Athena, Odysseus'un hayatını normale çevirmeye çalışırken, Poseidon mahvetmeye çalışır. Bu noktada, iki tanrı Odysseus'un kaderini belirliyor gibi görünse de aslında ikisi savaş halindeyken Odysseus kendi özgür iradesini kullanarak seçimler yapmaktadır bu seçimler hikâyenin sonuca ulaşmasında etkilidir.

Odysseia destanında tanrılar hikâyeyi yönlendiren birçok açıyı kontrol etmekten sorumludurlar ancak kişilerin yine de bir ölçüde seçim özgürlükleri vardır. Odysseus'u sekiz yıl hapseden ve tutsak olarak yaşatan tanrılardır. Bir açıdan tutsaklığından sorumlu olan tanrılardır ve neredeyse 10 yıl onun serbest bırakılmasına izin vermemişlerdir. En sonunda eve gidiş yolunu bulması için serbest kalması gerektiğine karar verdiklerinde, bunu Odysseus'u tutsak eden Kalypso'ya bildirmişlerdir. Ancak bu noktada Kalypso Odysseus'a iki seçenek sunar ve seçimi kendisine bırakır. Odysseus eve gitmek için bir seçim yapmak zorundadır. Kalypso ona ölümsüzlük teklifi sunarak orada kalması için ikna etmeye çalışır.

Eğer dönmeden önce baba ocağına, yurduna, seni hangi acıların beklediğini bilseydi, bütün gün karın Penelope'yi ne kadar özlesen de, gitmez burada kalırdın, ev bark sahibi olurdun, üstelik ölümsüz yapardım seni. (5/95)

Odysseus kalmayı tercih edebilirdi ancak gitmeyi seçmiştir. Tanrılar zaten kalmayacağını bildikleri için onun gitmesine izin verdikleri düşünülebilir ancak bu tamamen onun seçimidir çünkü Odysseus bunca acı yaşadktan sonra bunu kaderi olarak görüp kalmayı tercih edebilirdi ama özgür iradesiyle mücadelesine devam edip evine dönmek istedi.

Bazı durumlarda tanrıların müdahaleleri uygundur. Tanrılar özgür irade seçimini yaptıktan sonra Odysseus'un seçmiş olduğu yolda başarılı olması için destek veririler çünkü onlar kaderi yönlendirirler ama yönetmezler. Athena, İthaka'ya gider ve Odysseus'un oğluna meclisi toplaması için tavsiyede bulunur.

Yarın çağır meydana Akha yiğitlerini, anlat onlara başınıza gelenleri, şahit olsunlar tanrılar sana. Emret şu adamlara gitsinler evlerine... Sana da samimi bir öğüt vereceğim dinle; bir gemi bul, eşi olmayan bir gemi... Git yıllardır özlediğin kayıp babanın peşine. (1/23)

Meclisin amacı Penelope'nin taliplerine karşı bir güç oluşturmaktır. Penelope, Odysseus'un geri dönüşünü çok uzun yıllar beklemiştir ve en sonunda pes edip taliplerin etrafını sarmasına izin vermiştir. Bu bağlamda Odysseus

eve dönüş yoluna çıkmışken Athena düzenin bozulmasına ve bu taliplerin ortalığı karıştırmalarına karşı çıkmanın doğru olacağını düşünmüştür. Bu örnekte de yine tanrıların hikâyesinin gidişatında ne kadar etkili olduklarını göstermektedir. Eğer Athena müdahale etmeseydi belki de talipler çok daha erken uzaklaşacaklardı. Bunun yanı sıra, tanrılar Odysseus'un olduğunca çabuk eve dönmesi için çok çalışmışlardır. Bunun sebebi, tanrıların mümkün olduğunca çabuk sonuca varmak istemeleri olabilir. Ancak durumlara müdahale etmek mutlak sonucu garanti edememiş, sadece mümkün kılmıştır. Özgür irade ile tanrıların kesin sonuca varma arzusu çok farklı şeylerdir ve ayırt edilmelidir.

Odysseus destanında, hem özgür irade hem de kader birlikte yer almaktadır. Özgür iradenin Hikâyesinin çoğu bölümünde karakterlere sonucu etkileyecek olan seçim sunulmaktadır. Odysseus destanı özgür iradenin temsili için iyi bir örnektir. Hikâye boyunca birçok kez sonucu etkileyen seçimler yapılmıştır. Örneğin İthaka'daki talipler, çok kötü bir tavır sergilediler ve bu davranışı tüm hikâye boyunca sürdürdüler. Taliplerin seçimlerini etkileyerek gidişatı değiştirebilecek olan ve müdahale edebilecek olan tanrılar, talipleri kendilerini yönlendirecek olan seçimleri daha önceden görmüşlerdir. Buna rağmen, seçimlerini kendilerine bırakıp duruma hiç müdahale etmemişlerdir. Bu seçimler talipler için geri dönüşü olmayan sonuçlara ve tepkilere sebep olmuştur. Athena'nın Odysseus'a söylediği şu sözlerden taliplerin sonu anlaşılabılır.

*Yanında olurum senin, unutmam seni, bu işlere girdiğimiz zaman,
bunu bil, senin malını yiyip bitiren bu taliplerin bazıları, yeri kirleten kanıyla
ve canıyla ödeyecek yaptıklarını. (13/239)*

Bu durum tanrılar tarafından getirilen ancak seçimleri sonucu oluşan kaderleridir. Bu destanda özgür iradenin ve kaderin işleyiş sistemidir. Bireyler bazı durumlarda seçeneklere tabi tutarlar ve seçimleri sonucunda tanrılar kaderlerini belirlerler.

Odysseus, seçimler sunularak özgür irade sonucu bireylerin kaderlerini yaşatan bir destandır. Seçenekler tanrılar tarafından sunulur ancak seçimi yapan bireylerin kendisidir. Odysseus'un doğrudan eve gidip karısının karşısına çıkmak yerine kılık değiştirme seçimi, karısının sekiz sene sabırla bekleyim ancak sonradan tekrar evlenmek istemesi gibi tüm bu seçimler özgür iradenin varlığına bir kanıttır.

Odysseus'un yoldaşları ve Penelope'nin talipleri kendi sonlarını seçimleriyle hazırlamışlardır. Odysseus ise hayatta kalmayı kendine güveni, enerjisi ve seçtiği yollarla başarmıştır. Kalypso'nun adasından bir salın üzerinde ayrıldıktan sonra Poseidon bir fırtına koparmış ve salını ters yüz etmiştir. Salına tekrar çıktıktan sonra deniz tanrıçası ona bir fikir sunar ancak Odysseus diğer ölümlüler gibi tanrıçanın öğüdünü hemen tutmaz ve üzerinde düşünür. Çok kötü bir durumda olmasına rağmen önce kendi aklıyla hareket eder ve kendi kararını verip tanrıçayı dinlemez. Destanın bu bölümü özgür iradenin işlediği önemli noktalardan biridir.

Kâhin ve Odysseus'un seçimleri:

Odysseus ölümler diyarına yoldaşlarıyla birlikte Teiresias'a sorular sormaya gitmiştir. Ünlü kâhinin sözlerine inanmaktadır ve onun söylediklerini yaptığında sonuca ulaşacağını düşünür. Ancak kâhin ona tek bir yol göstermez ve yine iki seçenek sunar. Odysseus'a ve yoldaşlarına seçim yapma hakkı düşer ve kendi sonlarını yine kendi iradeleriyle yönlendirirler. Mutlak kader sabittir ve Odysseus bir şekilde evine ulaşacaktır ancak seçeneklerden biri çileli ama daha kolay diğeri ise tek başına acılarla dolu çok zor bir yolu işaret eder. Bu noktada Odysseus ve yoldaşları doğru yolu seçmek zorundadır. Destanın bu kısmında yine bir özgür irade kavramı göze çarpmaktadır. Odysseus ve yoldaşlarının seçimleri kendi sonlarını hazırlar ve bu belirtildiği halde yoldaşlar farklı yolu seçerek acılar ve kayıplar yaşanmasına sebep olurlar. Theireas'ın kehaneti şöyledir.

Şanlı Odysseus tatlı bir dönüşü arzuluyorsun, ama bir tanrı çok zorluk çıkaracak sana bu yolculukta...ama gene de acı çeke çeke varabilirsin yurduna, hakim olabilirsen kendi ruhuna ve yoldaşlarınınkine. Menekşe renkli okyanusu bırakıp geride, Çatal adasına yaklaşınca sağlam gemin, otlayan inekleri ve besili koyunları göreceksin, her şeyi gören ve duyan Güneş tanrısıdır onlar, dokunmazsan sürülere, aklın dönüşte olursa, çile çeke çeke varman mümkün olur İthake'ye ama dokunursanız onlara, zarar verirsiniz, gemin adamların yok olacaksınız hepiniz, sen kurtulacaksın ama çok acı çekeceksin, yabancı bir gemiyle çok geç varacaksın evine. (11/193)

Odysseus yoldaşlarını çok sıkı tembihlemesine rağmen onlar açlıklarına yenik düşüp güneş tanrısının sığırlarını yemeğe karar verirler. Verdikleri kararın sonucunu bilmelerine rağmen, özgür iradeyle açıkça toplu olarak ölümü ve gemilerini yok olmasını tercih ederler ve Odysseus'u tek başına çileli yola sürüklerler.

Yakardılar tanrılara, kesip yüzdüler inekleri... Haber iletildi yücelerin oğlu güneş tanrıya. Tanrı anında öfkeleni, ölümsüzlere dedi ki: "Zeus baba ve diğer mutlu, ölümsüz tanrılar, Laertes'ın Odysseus'un yoldaşlarından alın öcümü, büyük küstahlık ederek öldürürler ineklerimi... Bulut devşiren yanıtladı onu dedi ki: güneş sen bereketli topraklar üzerinde ölümsüzler ve ölümlülere aydınlatmayı sürdür. Ben de ak yıldırım ile vuracağım gemilerini, parçalayacağım şarap rengi denizin ortasında... Zeus gürlledi ve yıldırım gönderdi gemiye... Gemini etrafındaki dalgalar savurdu onları, dalgalarla martılar gibi savaşıyorlardı, kısmet değildi onlara geri dönmek. (12/ 222,223,224)

Bu duruma benzer bir olay da Kirke'nin Odysseus'u göndermeden önce iki seçenek sunması ve durumu kendi aklıyla çözmesini tembihlemesidir. Kirke, Odysseus'un hangi yolu izlemesi gerektiğini söylemez ve kararı onun vermesini gerektiğini belirtir.

Sonra yoldaşların burayı aşınca gemiyle, hangi yolu izlemen gerektiğini söylemem sana. Buna sen düşünüp kendin karar ver yüreğinde, iki yoldan hangisini seçip gideceğine (12/212).

Görüldüğü üzere Odysseia'da sorumluluk sahibi, karar vermede bir aşamaya kadar özgür, kendilerine seçenekler sunulan ve yaptıklarından so-

rumlu tutulan bir insan grubu mevcuttur. Tanrıların bazı olayları değiştirme ve yönlendirme güçleri olsa da seçenekler sunarak yine kişilerin kendilerinin seçim yapmalarını sağlamaktadırlar. Bir nevi bu hikayede insanların gidecekleri yolları yani kaderlerini ve sonlarını kendi seçimleriyle kendilerinin hazırladıkları bir olay örgüsü görülmektedir.

İlyada ve Odysseia'de Kader Olgusundaki Farklılıkları:

İlyada ile kıyaslandığında, Odysseia destanındaki tanrılarla insanlar arasındaki mesafe göze çarpmaktadır. Bu mesafeyi ortaya çıkaran şey, daha bağımsız ve daha sorumluluk yüklenmiş bireyler olmasıdır. İlyada destanında özgür iradede çok fazla bahsedilemez ama Odysseia'de daha gelişmiş bir ilahi sistem mevcuttur çünkü bireylerin seçim hakları vardır. İki destandaki kader anlayışını karşılaştırmak gerekirse, İlyada'da Zeus'un ötesinde bir güç olduğundan ve bu gücün kaderi belirlediğinden ve Zeus'un gidişata engel olan durumlara engel olmasından, Odysseia'da ise özgür irade ve belli bir ölçüye kadar seçimleriyle kaderlerini yazan bireylerin sonucu etkileyebileceğinden bahsedilebilir. Bu iki destan kader anlayışını aynı doğrultuda işlemedikleri için birebir karşılaştırma yapmak bu bağlamda da oldukça güçtür. İki destanın tanrılara ve insan sorumluluğuna bakış açısı çok farklıdır. Özgür irade kavramı Odyssey'de daha baskınken İlyada'da kaderi kimin belirlediği mevzu bahistir.

Dahası Odysseus, İlyada'daki karakterlerden de farklı davranmaktadır. İlyada'da herhangi bir kişi herhangi bir tanrıya karşı gelmeden tavsiyesini dinlemiştir. Tanrıça kaderinin Phaiak'da kurtulmak olduğunu söylemesine rağmen, Odysseus fikri hemen kabul etmez aksine isteksizdir ve bu konu üzerine düşünmüştür ancak olay örgüsünden sonra mecburen tanrıçanın dediğini yapar.

Akıllı biri gibi görünüyorsun yap dediklerimi, önce çıkar üstünden şu giysileri, bırak rüzgârlar alıp götürsün salını, sen de yüzmeye çalış Phaiak topraklarına, orada kurtulmak yazıyor kaderinde. Al şu tanrısal başörtüsünü, sar göğsüne, korkma kaybolmazsın, ne acı var, ne ölüm... Çok çekmiş tanrı-

sal Odysseus şaşırıp kaldı, iç çekerek şöyle seslendi ulu yürekli ruhuna... Yine derse desin yapmayacağım söylediğini. Karayı uzakta görürsem yaparım onun dediğini. En akıllıcası şöyle yapmak bana göre: salımın tahtaları bağlı oldukça birbirine, ben de dayanacağım tüm acılara üstünde, ne zaman dalgalar parçalarsa salımı o zaman başlayacağım yüzmeye. (5/100)

Odysseus böyle zor bir durumdayken, mümkün olduğunca kendi insan yetilerine güvenmeyi tercih etmiştir. Dahası, insanın kendi yetileri ve becerileri yetmediği noktada tanrılara sığınmanın doğru olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Homeros'un bir önceki destanından farklı olarak ilahi olgularla insan ilişkilerini bir üst kademeye taşımıştır. Osysseus daha çok kendi kendini idare edebilen bir karakterdir.

Dahası Odysseus, İlyada'daki karakterlerden de farklı davranmaktadır. İlyada'da herhangi bir kişi herhangi bir tanrıya karşı gelmeden tavsiyesini dinlemiştir. Tanrıça kaderinin Phaiak'da kurtulmak olduğunu söylemesine rağmen, Odysseus fikri hemen kabul etmez aksine isteksizdir ve bu konu üzerine düşünmüştür ancak olay örgüsünden sonra mecburen tanrıçanın dediğini yapar.

Akıllı biri gibi görünüyorsun yap dediklerimi, önce çıkar üstünden şu giysileri, bırak rüzgârlar alıp götürsün salını, sen de yüzmeye çalış Phaiak topraklarına, orada kurtulmak yazıyor kaderinde. Al şu tanrısal başörtüsünü, sar göğsüne, korkma kaybolmazsın, ne acı var, ne ölüm... Çok çekmiş tanrısal Odysseus şaşırıp kaldı, iç çekerek şöyle seslendi ulu yürekli ruhuna... Yine derse desin yapmayacağım söylediğini. Karayı uzakta görürsem yaparım onun dediğini. En akıllıcası şöyle yapmak bana göre: salımın tahtaları bağlı oldukça birbirine, ben de dayanacağım tüm acılara üstünde, ne zaman dalgalar parçalarsa salımı o zaman başlayacağım yüzmeye. (5/100)

Odysseus böyle zor bir durumdayken, mümkün olduğunca kendi insan yetilerine güvenmeyi tercih etmiştir. Dahası, insanın kendi yetileri ve becerileri yetmediği noktada tanrılara sığınmanın doğru olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Homer bir önceki destanından farklı olarak ilahi olgularla insan ilişkilerini bir üst kademeye taşımıştır. Osysseus daha çok kendi kendini idare edebilen bir karakterdir.

Homeros bu iki destanında da farklı yönden işlemiş olmasına rağmen kader algısına oldukça büyük bir yer vermiştir. İlyada'da düşünülenin aksine Zeus'tan çok daha üstün kaderi belirleyen bir güç vardır. Odyssey'de ise kader ve özgür irade kavramları dikkati çekmektedir. Tanrılar kaderi bilir ancak bireylere seçim hakkı sunarak yollarını kendilerinin belirlemesini sağlarlar.

Theogonia ve Kader Tanrıçaları Moira'lar

Hesiodos'un Theogonia eserinde tanrıların oluşumu incelenmektedir. Bundan dolayı kader algısını Homeros'dan farklı olarak insan bazında değil tanrı bazında incelemek doğru olacaktır. Bu eserde evrenin karmaşadan kurtuluşu, tanrı soyları ve Zeus'un başa geçiş öyküsünü anlatır. İnsan soyunun oluşumundan ve eylemlerinden çok az bahsedildiği için bu eserdeki kader algısını incelemek kader tanrıçalarının yani Moira'ların ortaya çıkışını, eylemlerini görevlerini ve insan yaşamını nasıl etkilediklerini incelemenin yanı sıra tanrılarında kaderlerinin olduğunu gösteren satırları incelemek gerekmektedir.

Kader olgusunun ilk ortaya çıktığı durum Kronos'un sonunun belli olduğu bölümdür. Evrenin kuruluşunda Zeus'un kral olarak yerleşmesine kadar izlenen süreçte oluşum belli bir 'isteme' göre gerçekleşmektedir ve bu Zeus'un isteğidir. Ama bu istem daha önceden belirlenmiştir ve kader olarak algılanabilir. Kronos bu istemi hissettiği ve sezdiği için döllerini yutmayı tercih eder.

Korkuyordu Uranos'un mağrur torunlarından biri. Ölümsüzler arasında kral olacak diye. Gaia ve Uranos bildirmişlerdi ki ona. Ne kadar güçlüler güçlüsü de olsa. Kendi oğluna yenilmekti kaderi. Buydu çünkü büyük Zeus'un istediği. (461-465)⁶

Burada ilginç olan nokta Homeros'un aksine Hesiodos kaderin Zeus'un isteğiyle oluştuğunu belirtir. Ancak bu kader Zeus daha ortaya çıkmadan önce onun isteğinden bahsedilir. Ancak bu durumda bir çelişki vardır çünkü Zeus'u yönlendiren ve en üstün yapan onun Metis yani akıl kavramıyla evlendiren

⁶ Çalışmanın Theogonia ile ilgili olan alıntıları sonlarındaki parantez içleri satır numaralarını göstermektedir.

Uranos ve Gaia'dır yani gök ve topraktır. Ancak bu güçler Zeus'tan üstün ya da onun aklının gücüne yakın kimsenin olmasını istememişlerdir ancak kaderin isteği başkadır. Eserin belli bölümlerinde kader algısı ile ilgili oldukça farklı durumlar göze çarpmaktadır. Athena'nın ortaya çıkışı da bu mite bağlantılıdır.

Gaia ile Uranos bu öğüdü vermekle Krallık şerefine gitmemesini istiyorlardı Zeus'tan başka ölümsüzlerin hiçbirine. Oysa Kader istiyordu ki Metis en üstün akıllı çocuklar doğursun ve ilk kızı çakır gözlü Athena olsun; Bir adı da Tritogeneia olan ve yürek gücüyle akıl gücünü birleştirmede babasından arda kalmayan Athena. (890-900)

Bu durumda Gaia ile Uranus'un üstünlüğü bir başka tartışma konusunu içermektedir. Dahası gök ve toprak kaderi Rheia'ya bildirirler. Bu bağlamda onlarda kaderi belirleyen değil elçilik yapan güçler olduğu yargısına varılabilir. Bu durumda kaderi belirleyenler Zeus değil gök ve toprak gibi daha üstün güçler ortaya çıkar.

Ve Rheia sonsuz yaslar içindeydi. Ama Zeus 'u dünyaya getirdiği gün yalvardı Toprak'a ve yıldızlı Gök'e gizli doğurabilsin diye Çocuğunu, öcü alınsın diye babasının. Ve hain Kronos 'un yediği bütün çocuklarının. Anası babası dinlediler kızlarını ve bildirdiler ona Kader'in ne hazırladığını Kral Kronos'a ve coşkun yürekli oğluna. (470-475)

Rheia bu durumda çok üzülür ve Zeus'u dünyaya getirmeden önce Uranos'la Gaia'nın yardımıyla Ghit'in Diktas mağarasına saklanır ve orada doğurur. Sonra da koca bir taşı bezlere sarıp Kronos'a verir; tanrı bunun bir taş olduğunu anlamadan midesine indirir.

Bu eserde kader olgusunu incelemek için diğer önemli bir kavram "kader" kelimesini de içeren, bunu ortaya çıkaran ve bu olguyu incelemeye yardımcı olan Moira'ların yani kader tanrıçalarının yaratılması, eylemleri ve sorumluluklarının detaylı araştırılması gerekmektedir. Bunun için Azra Erhat'ın (2012: 207) mitoloji sözlüğüne başvurup tam olarak betimlemelerinin yapılması gerekmektedir.

Moirra, pay ya da pay veren anlamına gelir. Efsanede üç olarak gösterilen Moirra, yani kader tanrıçaları Hesiodos'ta "yaşama paylarımızı düzenleyenler" diye tanımlanır. Alın yazısı ve kader üstüne Yunan ilkçağının görüşü şudur: İnsan ana karnından doğar doğmaz kader onun ömür ipliğini bükmeye koyulur, üç Moirra her insanın ipliğini bükerek dururlar, günün birinde de keserler; o anda insan ölür.

Moirra'lar Zeus'tan bile üstündür. Hesiodos, Moirra'ları üç kız kardeş olarak betimler, Moirra'lar Zeus ile Themis'in kızlarıdır ancak eserin başka bir bölümünde ise Ker adı altında Gece'den doğduklarına yer verilmiştir.

Korkunç Moros, kara Ker ve Thanatos'u, Uyku'yu ve sürü sürü Düşleri. Kimseyle yatmadan kendi başına. Yarattı onları karanlık Gece. Acı gülüşlü Momos'u, dertler anası Oizys'u yarattı, Sonra Hesperid'leri, Batılı Gece Kızlarını; Okyanus'un ötesinde oturur bu kızlar Altın elmalar veren ağaçlara bakarlar. Sonra Kader tanrıçalarını getirdi dünyaya, Amansızca oç alan tanrıçaları, Klotho, Lakheesis ve Atropos'tur adları. (210-215)

Sonra Themis'le evlendi Zeus, Bu tanrıçadan doğdu Hora'lar. Ve Moirra'lar, yaşama paylarımızı düzenleyenler: Klotho, Lakheesis, Atropos tanrıçalar. Ki bilge büyük üstünlük vermiştir onlara ki onlar verir yalnız insanlara, mutlu ya da mutsuz yaşama paylarını. (905-910)

Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere, eserin farklı bölümlerinde kader tanrıçalarının farklı yaratılış hikâyeleri anlatılmaktadır. Bu üç kader tanrıçasının farklı görevleri vardır. Klotho'nun adı bükmek, dokumak anlamına gelir ve hayat ipliğini bükten tanrıça olarak bilinir. Lakheesis, kader, alın yazısı, yazgı anlamına gelir ve Moirra'ların ikincisidir. Atropos ise geri dönülmez anlamına gelir ömür ipliğini bükten Moirra'lar arasında eceli, ölümü simgeler. (Erhat 2012: 207)

Hesiodos'ta Homeros'tan farklı olarak kader tanrıçaları olan Moirra'lardan fazlaca bahsedilmiştir. Bunun sebebi Theogonia'nın tanrı soylarını ve ilk evrenin kuruluşunu anlatan bir eser olmasından kaynaklanabilir. Bir açıdan insan kaderini oluşturan varlıklardan birebir söz edilmiştir. Homeros ise iki destanın anlatımında kader olgusunu okuyucuya bırakıp dolaylı anlatım yöntemine gitmiştir. İki ozanın da kader bağlamında ortak noktası Zeus'un en

üstün güç olmadığı ve onun ötesinde kaderi belirleyen güç ya da güçler bulunduğ u gerçeğidir.

Sonuç

Kader algısı, Antik Yunan dünyasında yer almakla birlikte günümüzdeki karşılığından oldukça farklıdır. Kader olgusunun, Yunan mitolojisinde sadece sabitlenmiş hayat ve alın yazısı olarak algılanmaması gerektiğ i bu çalış ma açısından önemli bir noktadır. Kader kavramının genel geçer kabul gören tanımı insanoğlunun kontrol edemediğ i, bilinmeyen sebeplerle kendiliğinden oluşan olaylar, yazgı ve alinyazısıdır. Ancak, Yunan mitolojisinde kader sabitlenmiş bir olgu değildir ve kendiliğinden olmaz. Antik Yunan eserlerinde tanrıların kaderi inşa ettiğ i ve olmayacak olayların olabilmesi için araya girdikleri görülmektedir. Karakterler tanrıların müdahalesinden tam olarak haberdar olmadıkları için aslında tanrılar tarafından düzenlenen olguları kader olarak algırlarlar. Tanrılar insanların yaşamak zorunda oldukları hayatı tasarlarlar ve isteklerine göre değiştirebilirler. Bu bağlamda kader tanrıların isteğ i olarak da görülebilir. Antik Yunan çağının yukarıda bahsedilen iki önemli yazarının eserlerinden o dönemin tanrıları ve kadere olan etkilerini anlamakta oldukça aydınlatıcı bilgiler edinmekteyiz.

Homeros'un eserlerinden anlaşılacağı üzere her insanın kaderi olarak görülen yaşam çizgisi, mutluluğ u, üzüntüsü ve ölümü gibi olgular doğuştan belirlidir. Oluş an her şey kader tarafından sabitlenmiş ve belirlenmiştir ancak bu kader tanrıların özellikle kararları sürekli değiş en Zeus'un isteğ i olarak görmektedirler. Bu noktada belirtilmesi gereken diğ er önemli bir husus da özgür irade kavramıdır. Özgür irade özellikle Odysseia destanında oldukça önemli bir yer tutmaktadır çünkü olay örgüsü kadere sabit kalmadan karakterler tarafından değişebilmektedir. Öte yandan, Abad (2003) ve Dietrich'in (1979) belirttiğ i gibi tanrılar tüm olacaklara karar verirken kendileri de aslında kadere mahkûmdurlar.

Homeros'un İlyada ve Odysseia destanlarında, tanrıların işlevleri açısından oldukça fazla ortak nokta gözlemlenmektedir. İlyada'da tanrılar insanların işlerine müdahale ederler bu İlâhi sistem aynı paralellikle Odysseia'de de görülmektedir. Athena'nın her iki destanda da kılıktan kılığa girip olaylara müdahale etmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Aslında Olympos'taki tüm tanrılar özellikle İlyada destanında doğrudan ya da dolaylı olarak savaşın gidişatına müdahale etmişlerdir. İlyada'da müdahalelerin tümü kader döngüsünü ve savaşın sonucunu değiştirmekle birlikte insan davranışlarını da etkilemiştir. Odysseia'de ise tanrılar hikâyenin gidişatını çoğu açıdan kontrol ederken aynı zamanda insanların hayatlarını belirli bir ölçüye kadar yönlendirebildikleri ve ölümlülerin özgür iradelerinin de olduğu gözlemlenmiştir.

Theogonia eserinden anlaşılacağı üzere Hesiodos, kader olgusunu Homeros'tan daha farklı ele almıştır. Hesiodos'a göre kader baş tanrı Zeus'un da ötesinde başka bir güç tarafından yönetilmektedir. Homeros destanlarından Zeus'un da üzerinde bir güç olduğunu ancak dolaylı anlatımdan çıkarmaktayız. Bunun yanı sıra, kader tanrıçaları olarak bilinen Moiralar'dan Homeros destanlarında çok az bahsedilirken, Theogonia'da bu tanrıçalar oldukça önemli rol oynamaktadırlar. Moira'lar doğum ve ölüm noktaları arasındaki insan yaşamını düzenlerler ve insanlara değiştirilmesi mümkün olmayan iyi veya kötü yazgılarını dağıtırlar. Bu bağlamda Hesiodos'taki kader kavramı bu tanrıçalar ile doğrudan bağlantılıdır.

Üç Moira'nın kendi içlerinde görev dağılımları vardır ve bu görevlerin mutlak amacı insanoğlunun kaderini belirlemektir. Anlaşıldığı üzere, her yeni doğan kişiye bir ömür ipliği verilir ve üç Moira'dan biri bu ipliğini örerken, diğeri ölçer ve üçüncüsü de keser. Bu bağlamda alın yazısı ve kader bu tanrıçalara bağlı olarak insanın doğar doğmaz kaderinin şekillenmeye başlaması olarak düşünülebilir. Moiralar her insanın ipliğini bükerek dolar, günün birinde de keserler, o anda insan ölür. Meiomai (payını almak) fiilinden türemiş *moira* sözcüğü 'payına düşen', 'kısmet', 'nasip' anlamlarına

gelmektedir (Greene, 1944). Bu payın neye göre düzenlendiği insan algısının çok ötesindedir, ölümlüler tarafından anlaşılamaz ve tahmin de edilemez çünkü kimin neyi hak edip etmediğine ancak ilahi varlıklar karar verebilir. Bir kişinin şansının ya da şanssız olmasının sebebi bilinemez, sorgulanama ve değiştirilemez. Tanrıların bile Moira'lar karşısında çaresiz kaldıkları durumlar vardır (Erhat, 1977) Moiralar, yani kader tanrıçaları Hesiodos'ta "yaşama paylarımızı düzenleyenler" diye tanımlanır (*Theogonia*, s. 39).

Bu çalışmada kader algısı Antik Yunan dünyasının en iyi eserleri olarak bilinen Homeros'a ait İlyada, Odysseia'nın ve Hesiodos'un Thegonia'sının ayrıntılı bir şekilde incelenmesiyle ortaya koyulmuştur. Kader olgusu incelenirken bu üç eser de dikkatlice okunmuş ve alıntılarla çalışma desteklenmiştir. İlk olarak "kaderin" antik yunan dünyasında nasıl algılandığı ve anlaşıldığından bahsedilmiş daha sonra ki bölümlerde ise eserlerin bu görüşü nasıl yansıttığına bakılmıştır.

Çalışmanın sonunda ortaya çıkan sonuç günümüzde olduğu gibi kader eski çağlarda da insanlar için oldukça önemli bir olgudur. Ancak elbette ki kadere bakış açısı günümüzden oldukça farklıdır. Homeros'un ve Hesiodos'un çok tanrılı, karmaşık kader algıları, ilk başta günümüz insanı için yabancı ve geçersiz gibi görünebilir ancak insanların sonunun kim ya da kimler, ne ya da neler tarafından kontör edildiğine dair belirsizlik günümüzde pek de yabancı değildir. Çağının aynası olan ve o çağdaki inançları, toplum yapısını, anlayışını yansıtan edebi eserler bu bağlamda o günleri anlamak için en önemli yardımcılarıdır. Çalışmada kullanılan üç eser çağın kader anlayışına dair günümüze ışık tutmaktadırlar.

Kaynakça

- Abad, Gemino (2003). Virgil Aeneas: The Roman Isead of Pietas. *Smu Humanities & Social Sciences Working Paper Series, Singapore Management University, Paper No.6*, 1-8.
- Bayladı, Derman. (2004). *Efsaneler Dünyasında Anadolu Mitolojisi*. Say Yayınları. İstanbul.
- Beard, Mary (2016). Why Homer Was (Not) a Woman: The Reception of The Authoress of the Odyssey. *A Critical Overwiev, Toronto University of Toronto Press*, 317-342 <https://doi.org/10.3138/9781442689053-016>.
- Dietrich, C. Bernard (1979). Views of Homeric Gods and Religion. *Numen, Brill, Vol. 26 (2)*, 129-151.
- Erhat, Azra (2012). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi. Ankara.
- Eyüboğlu, Sebahattin & Erhat, Azra (1977). *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- Greene, William Chase (1944). *Moria: Fate, GoodandEvil in Greek Thought*. Harvard University Press. Cambridge, MA.
- Hesiodos (?). *Theogonia*. (Eyüboğlu, Sebahattin & Erhat, Azra Çev.1977). Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- Homeros (?). *İlyada*. (Abdullah Ersoy Çev. 2011). Panama Yayıncılık. Ankara.
- Homeros (?). *Odysseia*. (Abdullah Ersoy Çev. 2012). Panama Yayıncılık. Ankara
- Jonston, Ian (2004). *Lecture on Homer's Odyssey*. Vencouver Island University. <http://johnstoi.web.viu.ca/introser/homer.htm>
- Kulmann, Wolfgang (1985). Godsand Men in the Illiad and Odyssey. *Harvard Studies in Classical Philology, Department of the Classics, Harvard University. Vol. 89*, 1-23.
- Redfield, M. James (1994). *Nature and Culture in the Illiad: TheTragedy of Hector*.Chicago University Press. Chicago.
- Said, Suzanne (2011). *Homer and the Odyssey*. Oxford University Press, Oxford.